

Jaunā skola: Apvērsums izglītības sistēmā

Ventspils trīs gadus mēģina īstenot apvērsumu izglītības sistēmā: līdzīgu tam, kādam 2018. gadā vajadzētu sākties visās Latvijas skolās.

Rezultāti šķietami uzlabojas, bet ne tik pārlicinoši, lai kalpotu kā pierādījums reformas skeptiķiem.

Viss sākās, kad Ventspils izglītības pārvalde lūdza pašvaldībai naudu jaunām tehnoloģijām skolām un bērnudarziem. Pilsētas faktiskajam vadītājam Aivaram Lembergam "cipars likās milzīgs", tādēļ viņš devās uz skolām noskaidrot, kā skolotāji izmanto jau nopirkto. Izrādījās: katrs cīnās kā prot.

Lembergs piekrita prasīto pirkt, bet tikai tad, ja vispirms noskaidros: ko skolotāji jau prot un kas vēl jāmācās. Visās desmit Ventspils skolās ieradās speciālisti no Latvijas Universitātes (LU) Dabaszinātņu un matemātikas izglītības centra un sāka vērot skolotāju darbu.

Paralēli eksakto zinību skolotājiem bija jāiet kursus. Ne visiem tas patika. Pie vienas skolas ziņojuma dēļ parādījās saraksts ar skolotāju uzvārdiem un norādi – "Lemberga kursus jāpiedalās.."

"Mērķis bija nevis nosist tos, kas neprot, bet gan uzlabot skolotāju darbu," skaidro Lembergs. Ar rezultātu viņš ir apmierināts: "Skolotājiem ir attīstījusies sadarbība. Cita domāšana, tas mani milzīgi priecē."

"Pirmais gads bija reāla sišanās cauri, lai cilvēkiem pierādītu, ka neesam ļaunie, gribam palīdzēt un būs labi," atceras Inga Pāvula, viena no LU speciālistēm. Tagad, trīs gadus vēlāk, Pāvula ir viena no atbildīgajām par izglītības reformu Ventspilī. Pašvaldība viņu pārvilināja.

Foto: Reinis Hofmanis Attēlā: Inga Pāvula no Rīgas pārcēlusies uz Ventspili un savu lēmumu nenožēlo.

Šai laikā pilsētā tapusi sistēma, kurā skolotāji vēro viens otra stundas, dod padomus un kritizē; kopīgi izvēlas mērķus konkrētām klasēm un skolēniem. Stundā notiekošo regulāri vērtē, aptaujājot skolēnus. Labākie skolotāji reizi gadā saņem piemaksu minimālās algas apmērā.

Kāds labums no pārmaiņām bija skolēniem? Uz vissvarīgākajiem jautājumiem Ventspilī joprojām nav viegli saprotamu atbilžu, ko apliecinātu arī statistika. Latvijas skolu pārbaudes darbos un eksāmenos nemēra to, ko sola jaunā pieeja: domāšanas dziļumu. Ar to speciālisti saprot skolēnu spēju analizēt dažāda veida informāciju, meklēt kopsakarības, secināt.

Latvijā eksāmenos vairāk pārbauda, cik labi skolēni sapratuši formulas un atceras, kā tās lietot. Kad pagājušajā gadā pirmo reizi vidusskolu beidzēji kārtoja eksperimentālo centralizēto eksāmenu fizikā, ķīmijā vai dabaszinībās, izrādījās: vidējais sniegums ir mazāks par pusi no iespējamā, 47 punkti. Rezultāti izraisīja asas diskusijas, jo pierādīja, ka, līdzībās runājot, skolēni prot izvilkt kvadrātsakni, bet apjūk, ja jāpaskaidro, kas tas ir un kāpēc nepieciešams.

Taču ir daži iedīgļi, kas Ventspilī liecina par virzību pareizajā virzienā.

Uzdevumi ar "domāšanas dziļumu" bija ietverti arī 9.klases beigu pārbaudes darbā dabaszinātnēs. Ventspilī gandrīz visām skolām "domāšanas" uzdevumos rezultāti bija virs vidējā valstī. Piemēram, **uzdevumā**, kurā jāaprēķina mainīgu sacīkšu automašīnas ātrumu, vidējais rezultāts valstī bija 25% un 36%. Ventspils skolās attiecīgi – 34% un 45%, datus rāda Dace Namsone no LU Dabaszinātņu un matemātikas izglītības centra.

Turklāt vairākās "parastajās" skolās rezultāti bija labāki nekā vienā no Ventspils prestižajām skolām, kurā izmaiņas skolotāju darbā neuztvēra ar sajūsmu. Tā kā tur jau tāpat nonāk uz panākumiem tendēti bērni, skolotājus bija grūtāk pārliecināt par vajadzību mainīt mācību metodes.

Arī matemātikas eksāmenā 9.klasēm rezultāti lielākajā daļā Ventspils skolu uzlabojušies, salīdzinot ar laiku pirms reformas, un pārsniedz vidējo rezultātu valstī. Tikai vienā Ventspils skolā pagājušajā mācību gadā rezultāts bija zemāks par vidējo.

Ventspils izglītības pārvaldē lēš, ka reformu atbalstīja ap 70% skolotāju. Viņi cer, ka atlikušie 30% mainīs savu attieksmi, redzot, kā strādā kolēģi. "Tas, ka cilvēki kaut kam ļoti pretojas, nenozīmē, ka tas neaizķeras un viņi neko no tā nepaņem," secina Pāvula.

Skaļi neviens neiebilst

Līdzīgi notika Ventspils 6.vidusskolā, kurā mācās vairāk nekā 600 latviešu un krievu bērnu. Tā ir otrā lielākā skola Ventspilī.

"Mēs nebijām tie, kas sākumā bija uz urrā gatavi uz visu, nē. Mēs nebijām," atceras 6.vidusskolas direktore Valentīna Jankovska – enerģiska dāma cienījamā vecumā. Viņa skaidro: skolotāju vidējais vecums skolā ir "50 un drusku pāri, kad skolotājs jau ir izveidojies", tādēļ pret pārmaiņām izturējušies skeptiski. Attieksme mainījās, kad no Namsones komandas kursiem atgriezās ķīmijas un fizikas skolotāji un atstāstīja dzirdēto.

"Arvien vairāk atradās to, kam interesēja un sāka mēģināt," stāsta Jankovska un secina, ka nebija jau arī citu variantu – bērni mainās un skolotājiem jāmainās līdzī. 75% skolotāju jaunās mācīšanas metodes pieņēmuši kā normu, daļa izturas formāli, "bet skaļi neviens neiebilst, ritenis ir aizgājis".

Kas citādi?

Reformas pamatā ir skolotāju savstarpējā sadarbība. Lai cik pašsaprotami tas neizklausītos, vairumā Latvijas skolu tā nenotiek. Skolotāji baidās runāt par savām grūtībām klasē.

Izglītības jomas autoritāte Džons Hetijs (John Hattie), kas izanalizējis un apkopojis 800 pētījumu par izglītību, norāda: lielāka problēma par skolēnu nevienlīdzību starp skolām ir nevienlīdzība starp skolotājiem vienas skolas ietvaros, proti, viņu atšķirīgie profesionālie līmeņi. To vislabāk var izlīdzināt, ja skolotāji mācās viens no otra.

Ventspils eksperimentā skolās veidoja skolotāju savstarpējās mācīšanās grupas. Vienā no tādām pagājušajā rudenī piedalījās "Re:Baltica". Tajā Ventspils 6.vidusskolas pedagogi sprieda par 8.b. klasi.

Vispirms matemātikas skolotāja atgādināja, ka iepriekšējā pusgadā skolēniem grūtības sagādāja informācijas nolasīšana no attēliem un tabulām, tādēļ visos priekšmetos skolotāji izmantoja daudz grafiku un zīmējumu. Skolotāji vienojās, ka prasme uzlabojusies.

Matemātika: Ko mums vajadzētu uzlabot šajā pusgadā?

Ķīmija: Klasē ir daudz personību, bērni nemāk sadarboties.

Zīmēšana: Varbūt liekam viņiem vairāk strādāt pāros?

Matemātika: Es esmu novērojusi, ka viņi arī nemāk klausīties, grib tikai pateikt savu viedokli.

Ķīmija: Jā, piekrītu, liekam vairāk strādāt grupās un pāros, un pievēršam uzmanību, vai viņi klausās. Es jau viņiem liku grupiņās analizēt ķīmiju, kontekstā ar reklāmām. Viņi tā smuki sprieda, kritiskā domāšana labi strādā.

Fizika: Jā, tas bija ļoti labi, viņi ļoti skaisti šīs zināšanas pārnesa uz manu stundu, zināja nosaukt ķīmiskas vielas.

Turpinājumā skolotāji apsprieda, pie kādiem tematiem strādās nākamajās stundās. Fizikas skolotāja vaicāja, kad zīmēšanā mācīsies par perspektīvu. Secināja, ka laiki nesakrīt, un vienojās, ka zīmēšanā mācīs agrāk, lai sakrīt ar fiziku. Savukārt trīs valodu – angļu, krievu un latviešu – skolotāji izlēma, ka stundās nākamajās nedēļās daudz strādās pie dažādu veidu iesniegumu rakstīšanas, jo tas figurēs 9.klases gala eksāmenā.

Nākamo pusgadu šie skolotāji vēros viens otra stundas, lai saprastu, kā kolēģi attīsta prasmes, par kurām vienojušies. Gada laikā pie katra skolotāja kolēģi atnāk vismaz divas reizes. "Esam izauguši no posma, kad teicām tikai labus vārdus," saka Jankovska.

Foto: Reinis Hofmanis. Attēlā: Ventspils 6. vidusskolas direktore Valentīna Jankovska skolotājiem stundu plānošanai veltīto laiku uzskaita un apmaksā.

Skolotāju savstarpējās mācīšanās grupas 6.vidusskolā notiek katru ceturtdienas rītu. Par tām skolotājiem nemaksā, taču stundas uzskaita un atrēķina no tām, kas jāstrādā brīvlaikos.

Rezultāti? Direktore priecājas, ka visi 9.klases skolēni pērn nokārtojuši eksāmenu matemātikā un skolas vidējā atzīme bija virs vidējās valstī. Sliktāk ir ar "domāšanas dziļumu", jo rezultāti dabaszinātņu pārbaudes darbā "domāšanas" uzdevumos bija mazāki par vidējiem valstī.

Jankovska tic, ka ar jauno mācīšanas metodi rezultāts pamazām uzlabosies. Skolotāji tagad daudz vairāk koncentrējoties uz skolēnu un skolu, nevis "lai man būtu labāk". Rādītājs arī esot, cik bērni atnāk uz pirmo klasi un vidusskolu. "Ja vecākus šī darbošanās apmierina, tad nāk arī brāļi un māsas. Šogad mums ir trīs pirmās klases. 10.klase viena, bet liela – 30 skolēnu."

Attieksmi mainīja sliktie piemēri

Lienīte Zorģe ir gadus četrdesmit veca, ieturēta matemātikas un informātikas skolotāja Ventspils valsts ģimnāzijā, kura rūpīgi pārdomā katru atbildi. Viņa ir viena no pieciem īpaši apmācītiem skolotājiem – konsultantiem, kas strādā pilsētas metodiskajā dienestā. Tas ir vēl viens jauninājums. Ja Ventspils skolā jūt, ka pašu spēkiem nespēj palīdzēt saviem skolotājiem, dienestā var saņemt palīdzību.

Oktobrī "Re:Baltica" kopā ar Lienīti Zorģi vēroja Ventspils Centra sākumskolas latviešu valodas stundu 2.klasei. Direktore bija lūgusi palīdzēt skolotājai labāk izmantot jaunās tehnoloģijas. Zorģe ar skolotāju bija sazinājušās jau iepriekš un izanalizējušās ieplānotos uzdevumus – lietderību, ilgumu un pasniegšanas veidu.

Foto: Reinis Hofmanis Attēlā: Sākotnēji izglītības reformas pretiniece, tagad Lienīte Zorģe palīdz citiem skolotājiem saprast, kā uzlabot mācību stundas.

Saulainā oktobra rītā Zorģe apsēžas klases pēdējā solā. Stundā piedalās tikai puikas, jo meitenēm paralēli notiek angļu valoda. Skolotāja, smaidīga un enerģiska, turot rokās sātu ābolu, bērniem vaicā: ko mēs varam sadalīt mazākās daļās? Mazie sauc piemērus. "Pareizi! Mēs varam sadalīt arī ābolu, vai ne?" – un, visiem par pārsteigumu, viņa sadala ābolu iepriekš sagrieztās daivās. Puikas noelšas. Pēc tam klase uzzina, ka šodien mācīsies dalīt vārdus zilbēs.

Pēc stundas konsultante un skolotāja pārrunā notikušo. Izņēmuma kārtā sarunā piedalās arī mācību pārzine, kas arī vērojusi stundu.

Lienīte Zorģe: Kā tu pati vērtē stundu? Ko tu būtu darījusi citādāk?

Skolotāja: Pietrūka laika, nespējām pēdējo uzdevumu izpildīt līdz galam.

Lienīte Zorģe: Mēs jau pirms stundas runājām, ka varētu būt par daudz. Tu jau noīsināji tekstu.

Skolotāja: Varbūt nākamajā stundā varam pabeigt un tad izlabot? (..)

Lienīte Zorģe: Man likās ļoti labi, ka liki ar pirkstiem parādīt, cik vārdā zilbes. Tas uzreiz parāda, vai zina, vai nē.

Mācību pārzine: Man patika, kā skolēni paši nonāca pie secinājuma, ka vārdu var dalīt zilbēs. Sākumā pietrūka vairāk konkrētības, kas būs sasniedzamais rezultāts. Tu teici: mēs runāsim par vārdu dalīšanu zilbēs, nevis – iemācīsimies. Un beigās nepietika laika atgriezeniskajai saitei – vai tu tagad mācēsī?

Lienīte Zorģe: Vajadzētu pārkalibrēt tāfeli, tā "uzkārās". Un uzdevumi jāraksta zemāk, ne visi tika klāt. (..)

Kolēģiem Zorģe velta vienu dienu nedēļā, un pašvaldība viņai par to piemaksā. Arī viņa sākumā bija viena no reformas pretiniecēm. Negatīvo attieksmi radījis tas, ka skolotājiem neviens nav izskaidrojis, ar kādu mērķi LU eksperti vēro stundas. Viss jau zināms licies arī obligātajosursos.

"Daudzreiz domāju: kāda pievienotā vērtība no tiem kursiem? Nekāda! Esmu dienu nosēdējusi un man stāsta, ko jau ikdienā izmantoju." Viņas pārlicība mainījās, kadursos rādīja video ar labiem un sliktiem piemēriem. "Un tad tu ieraugi, kā citi vada nodarbību. 30 minūtes pagājušas, neesi pateicis neko," atceras Zorģe. Viņa brīnās, kā var būt skolotājs, kas neprot

saplānot stundu. Viņa to savulaik iemācījusies Liepājā pie leģendārā Jāņa Menča. "Mums bija jāparedz arī skolēnu atbildes, jāizplāno visa stunda pa punktiem, ko skolēns atbildēs."

"Šāda pieeja prasa nopietnāk gatavoties stundām. Jādomā no rezultāta viedokļa – ko bērni darīs? Ko es darīšu, varu izdomāt, ienākot pa durvīm," skaidro Inga Pāvula, kas savulaik līdzīgu mentoru sistēmu ieviesa arī jauno skolotāju programmā "Iespējamā misija".

Mēs ar Pāvulu runājām daudz reižu, bet katrā sarunā viņa uzsvēra: galvenais mērķis ir uzlabot, nevis salīdzināt skolotāju darbu. Papildus metodiskajam dienestam tagad katrā skolā ir viens skolotājs, kurš ir eksperts skolotāju mācīšanās grupu darbā, un drīzumā būs viens, kurš prot interpretēt skolēnu aptaujas, izmantojot speciālo platformu "Edurio". Skolēnu aptauju rezultāti ir zināmi tikai skolas vadībai un pašam skolotājam. Neviens publiski ķidāts netiek.

Vienlaikus Pāvula norāda: "Mums ir precedenti, kur skolotājiem ir pateikts: ziemā būs aptaujas atkārtojums. Ja nebūs uzlabojumu, samazinās stundu un slodžu skaitu. Skolotāji ir saņēmušies un pieteikušies dažādosursos."

Pārmaiņas maksā

Ventspils pedagogi nav vienīgie, kas eksperimentē ar jaunām mācīšanas metodēm.

Skolotāji līdzīgi sadarbojas vēl vairākās Latvijas skolās, kas apvienojušās Inovatīvās pieredzes skolu tīklā, taču tikai Ventspilī cenšas to ieviest visās skolās un sistemātiski. Uz turieni mācīties brauc no citām pašvaldībām. Līdzīgu skolotāju konsultantu dienestu plāno arī Rīga.

Foto: Reinis Hofmanis.

Ventspils šajā ziņā ir labs piemērs grūtībām, kas sagaida pārējās skolas, kad 2018.gadā sāksies satura reforma.

Pirmkārt, būs grūti vecākiem un pedagogiem izskaidrot, kāpēc izmaiņas nepieciešamas. Informācijas trūkums, kā reāli skolā izpaudīsies jaunās mācīšanas metodes, vairo jau tā kritisko noskaņu.

Otrkārt, Latvijā vārdam "reformas" ir negatīva, teju alerģiska pieskaņa.

Trešais šķērslis varētu būt naudas trūkums un pašvaldību izpratne par pārmaiņu nepieciešamību.

"Mēs jau sākotnēji runājām, ka varam palīdzēt tikai tiem, kas paši grib. Bet, ko darīt, ja paši negrib? Ventspils gadījumā ir "Lemberga kursi" jeb mītiskas bailes no Lemberga. Bet kas citur veiks "Lemberga" lomu?" spriež Namsone.

Ventspils var atļauties izglītībai tērēt 220 000 eiro gadā, jo ir bagāta pašvaldība. Mazākās un nabadzīgākās pašvaldībās naudas vietā rēķināsies ar skolotāju entuziasmu, līdz ar to nav garantiju, ka visās pašvaldībās skolotāji būs vienlīdz gatavi un atbalstīti pārmaiņu procesā.

Grafika: Lote Lārmane

Ja Ventspilī, ieviešot jauno izglītības reformu, skolotāji mācēs palīdzēt viens otram un strādās kā komanda, pastāv bažas, ka bez valsts centralizētas pieejas vairums Latvijas skolotāji ar jaunajām prasībām cīnīsies katrs pats par sevi. Zaudētāji būs Latvijas skolēni.

Autore: Inga Sprinģe, Re:Baltica

Redaktore: Sanita Jemberga, Re:Baltica